

ŽUPNICI, ŽUPANI I SUCI U ZAPISNICIMA PASTORALNIH
VIZITACIJA 17. I 18. STOLJEĆA: PRIMJER ŽBANDAJA I VABRIGE*Elena ULJANČIĆ-VEKIĆ*Zavičajni muzej Poreštine – Museo del territorio parentino, HR-52440 Poreč, Dekumanska 9
e-mail: elena.uljancic-vekic@muzejporec.hr

IZVLEČEK

*Raziskava je usmerjena v majhni lokalni skupnosti v okolici Poreča, Žbandaj in Vabrigo, ki sta bili vsaka zase edinstveni kulturološki in družbeni mikrosvet. Pri-
kazan je vsakdanjik skupine ljudi na določenem območju, v tem primeru župniji, ki je
upravljala s svojimi interesi, vrednostmi in verskimi običaji. Omenjeni vsakdanjik je
bilo mogoče natančno rekonstruirati zahvaljujoč zapisnikom pastoralnih vizitacij
poreških škofov iz 17. in 18. stoletja, kjer so ostala trajno zabeležena živopisna pri-
čevanja lokalnih županov, podžupanov, sodnikov in duhovnikov. Njihove izjave v ve-
liki meri pričajo o duhovnikovi vlogi v skupnosti, o odnosu do vere, praznoverju in
čaranju, konkubinatu in nemorali v zakonskih skupnostih in gostilnah ter kartanju in
pogrebni običajih. Ti ljudje so s tem, ko so spregovorili o svojih stališčih, omogočili
nastanek pomembnega antropološkega gradiva, ki čaka na celovit znanstveno-
raziskovalni pristop.*

*Ključne besede: demografski viri, kulturna zgodovina, vsakodnevno življenje, Žban-
daj, Vabriga, 17. in 18. stoletje*

PARROCI, 'ZUPPANI' E GIUDICI NEI VERBALI
DELLE VISITE PASTORALI DEL XVII E XVIII SEC.:
IL CASO DI SBANDATI E DI ABREGA

SINTESI

*L'indagine è rivolta a due piccole comunità locali del parentino, Sbandati ed
Abrega che, ognuna a modo suo, rappresentano un unico microcosmo culturale e so-
ciale. Viene presentata la vita quotidiana della comunità in un determinato ambito,
in questo caso la parrocchia, che governava secondo i suoi interessi, le sue credenze
ed abitudini religiose. Si è potuto ricostruire con evidenza la già menzionata quo-
tidianità grazie ai verbali dei vescovi parentini del XVII e XVIII sec., dove sono*

rimaste annotate a lungo pittoresche testimonianze dei 'zuppani' locali, 'pozuppi', giudici e sacerdoti. Le loro dichiarazioni parlano ampiamente del ruolo dei sacerdoti nella comunità, del rapporto con la fede, la superstizione e la stregoneria, il concubinato e l'immoralità nelle unioni matrimoniali, le osterie ed i giochi di carte, così come nei confronti delle abitudini funerarie. Queste persone, rompendo il silenzio sulle proprie posizioni, hanno consentito la conservazione di un significativo tesoro antropologico, premessa dell'approccio sistematico scientifico e di ricerca.

Parole chiave: fonti demografiche, storia culturale, vita quotidiana, Sbandati, Abrega, secoli XVII e XVIII

ANTROPOLOŠKI ASPEKTI

Podaci za stjecanje spoznaje o svakodnevici stanovništva obrađenih župa crpljeni su iz dosad neistraženih knjiga zapisnika vizitacija porečkih biskupa, koji su pohodili sve župe u njihovoj nadležnosti i bilježili njihovo moralno i socijalno stanje (*visitatio hominum*) (Mazzone, Turchini, 1991, 102). Postoji, naime i drugi dio gdje se opisuje stanje sakralne arhitekture i crkvene opreme koji nije predmet ovoga rada. Iz tih se izvora zorno dočaravaju pučka pobožnost i životna svakodnevica te njihova osebujna slojevitost (Bertoša, 2002, 175). Biskup ili od njega ovlaštena osoba upućivala se u župu i, prema već propisanom kvestionaru, ispitivala je župnika, seoskog župana, podžupana ili suce o moralnom stanju župe i samog svećenstva koje na tom području djelovalo.¹ Upravo nam je taj izvor omogućio stjecanje uvida u niz potankosti i običaja Žbandajaca i Vabrižana 17. i 18. stoljeća. Takvi se biskupski pohodi, u znaku tridentske katoličke obnove tijekom 17. i 18. stoljeća, bilježe u cijeloj Istri i Europi (Bertoša, 2002, 178).

Gospodarski je čimbenik spomenutih mjesta počivao na poljodjelstvu, tj. na agrarnom posjedu. Drugi izvor koji razotkriva gospodarske transakcije stanovništva spomenutih mjesta, a koji za ovu prigodu nije obrađen, jest fond porečkih bilježnika koji se čuva u Državnom arhivu u Pazinu, gdje su zabilježeni svi kupoprodajni ugovori kao i ugovori o ortakluku, najmu i sl., koje su Žbandajci i Vabrižani sklapali tijekom ranonovovjekovog razdoblja.

Kako je već spomenuto, područje Žbandajštine i Vabriga je u drugoj polovici 16. stoljeća bilo je naseljeno dobjeglicama iz mletačke Albanije i Dalmacije. Paralelno s kolonizacijom, radilo se i na organizaciji vjerskog života. Tako je 1595. godine utemeljena žbandajska župa (Bartolić, Grah, 1999, 172).

¹ Za lakše pretraživanje svih knjiga zapisnika pastoralnih vizitacija porečkog biskupa 17. i 18. stoljeća po lokalitetima, odnosno župama, može se konzultirati rad: Jelinčić, Uljančić-Vekić, 2001–2003. Za dodatnu spoznaju konzultirati članak: Bertoša, 1991.

Tabela 1: Broj stanovnika župa Žbandaj i Vabriga.

Table 1: Number of residents of Žbandaj and Vabriga parishes.

GODINA	ŽBANDAJ			VABRIGA		
	DUŠE OD PRIČESTI	OSTALI	UKUPNO	DUŠE OD PRIČESTI	OSTALI	UKUPNO
1639.	200	70	270 ^a	120	60	180 ^b
1645.			600 ^c	120 ^d		
1649.			515 ^e			
1653.	300 ^f					
1657.			300 ^g			
1668.	360		500 ^h	80	43	123 ⁱ
1676.	334 ^j					
1683.		300 ^k		90 ^l		
1688.	500 ^m					
1697.						120 ⁿ
1701.				80	56	136 ^o
1704.	400 ^p					
1714.	500 ^q					
1720.	500	200	700 ^r	98	20	118 ^s
1727.			500 ^t	110	50	160 ^x
1733.	355	150	505 ^w			
1739.	368	150	518 ^y	110	40	150 ^z
1743.				105	40	145 ^{aa}
1781.	475	125	600 ^{bb}	85	34	119 ^{cc}

- ^a BAP, 18, f. 142r–143r.   ^f BAP, 9, f. 57v.   ^k BAP, 2, f. 86 r i v.   ^p BAP, 5, f. 93v–94v.   ^{aa} BAP, 16, f. 195v.
- ^b BAP, 18, f. 122r.   ^g BAP, 10, f. 84r.   ^l BAP, 2, f. 89r.   ^r BAP, 12, f. 110r.   ^{bb} BAP, 17, f. 151r.
- ^c BAP, 7, f. 171bv–174r.   ^h BAP, 6, f. 213v–214r.   ^m BAP, 3, f. 177v.   ^t BAP, 13, 188–192.   ^{cc} BAP, 17, f. 219v.
- ^d BAP, 18, f. 123r.   ⁱ BAP, 6, f. 221r i v.   ⁿ BAP, 4, f. 102r.   ^w BAP, 14, f. 196r–198r.
- ^e BAP, 8, 50v–53r.   ^j BAP, 1, f. 102r i v.   ^o BAP, 5, f. 60v.   ^y BAP, 15, 243.   ^z BAP, 15, 295.

Prema prezimenima je moguće ustvrditi da je etnička struktura stanovništva oba mjesta bila gotovo isključivo slavenska. Hrvatski se jezik koristio i u liturgiji. Tome svjedoči zapisnik pastoralnih vizitacija za Žbandaj gdje stoji da su tekstovi kanonskih tablica 1663. godine bili na hrvatskom jeziku (*in lingua ilirica*) (BAP, 11, f. 71v). Nadalje, Mattio Ostrogovich, žbandajski kapelan, 17. travnja 1727., izjavljuje kako redovito propovijeda na hrvatskom jeziku (*predico in lingua Ilirica*) (BAP, 13, 191).

DEMOGRAFSKI ASPEKTI

Zapisnici nam ponekad otkrivaju broj stanovnika, tj. demografske uzlete i padove pojedinih župa. U biskupovom je upitniku uobičajeno pitanje koje se postavljalo župniku bilo o broju duša za koje je isti zadužen. U župnikovim se odgovorima često izdvajao broj duša od pričesti od ostalih nepričešćenih. Od pričesti su bili stanovnici župe koji su navršili 13, 14 godina. Napominjem da je žbandajska župa, osim mjesta Žbandaj, obuhvaćala i okolna sela poput Muntižane, Jehnića, Radmana, Žikovića i drugih. Stoga je broj žitelja mnogo veći od onoga vabriške župe, koja nije imala okolnih zaseoka.

Temeljem podataka iz spomenutih izvora možemo ustvrditi da je žbandajska župa imala najveći demografski uspon u šestogodišnjem razdoblju od 1639. do 1645. godine, kada je broj stanovnika porastao za 330 duša, odnosno s 270 na 600. Kasnije, tijekom druge polovice 17. stoljeća, do 1720. godine, u žbandajskoj je župi živjelo konstantno oko 500 stanovnika. Godine 1720. situacija se mijenja i broj raste na 700. U narednih sedam godina ponovno opada na 500 da bi se na kraju stoljeća, 1781. broj stanovnika popeo na 600.

Situacija u vabriškoj župi bila je znatno drugačija. Početkom 17. stoljeća, približe 1639., bilježi se najveći broj stanovnika, njih 180, broj koji se ni do kraja 18. nije ponovio. Tijekom druge polovice 17. stoljeća u Vabrigi je živjelo konstantno oko 120, 130 stanovnika. Tek 1727. taj se broj popeo na 160 da bi lagano opadao prema kraju stoljeća i 1781. došao na 119 duša.

PSOVAČI, PRAZNOVJERJE, LIHVARSTVO, ČARANJE I "PRISEGNUTA BRAĆA"

Iz zapisa se nadalje crpe živopisni podaci o mnogobrojnim slučajevima praznovjerja stanovništva, kao i o psovačima. Slučajevi iscjeljivanja su često isticali u raznim iskazima prigodom vizitacijskih ophoda. Zanimljiv je podatak o iscjeliteljima koji su čarali za liječenje grlobolje i truhobolje. Radilo se o svojevrsnim nadriječnicima kojima su ljudi hrlili pri svakoj bolesti i koji su pružali bar prividnu asistenciju u ambijentu gdje se najbliži liječnik (*medico chirurgo*) nalazio u Poreču, a put do Poreča beskonačno dug, iako se radilo o udaljenosti od desetak kilometara.

Zanimljivo je da ni u jednoj od spomenutih župa tijekom 17. i 18. stoljeća nije bilo heretika, *štirga*, *štiriguna* ni *strigarija*. Tako primjerice doznajemo da 1645. godine u žbandajskoj župi nije bilo praznovjernih osoba, već da je samo neka Lucia Bodetich čarala vezano uz grlobolju ("*segnano sopra il mal di gola*"). Nadalje se navodi da iste godine u župi nije bilo psovača te da su postojali samo izolirani slučajevi kad se opsovalo ime Gospodnje iz ljutnje, no to nije bilo pravilo (BAP, 7, f. 171bv–174r).

Iste godine vabriški župnik Gregorio Blaseuich navodi da u Vabrigi možda postoje neki psovači koji ne psuju redovito, već samo kad su u pijanom stanju. A na pitanje ima li *striga* ili nekih koji se bave čaranjem ("*strega o qualcun che segnano*"), odgovara da mu takvi ljudi nisu poznati.² U sljedećoj vizitaciji, onoj iz 1649., spominje se osoba, tj. supruga žbandajskog župana Zuane Pergaraza (?) koja se bavila čaranjem, no nije se precizno znalo na koji to način ona obavlja (BAP, 8, f. 50v–53r).

Vabriški župnik Poropatich 16. svibnja 1653. izjavljuje da u mjestu nema javnih psovača osim Mattija Muscouicha pok. Giura koji, unatoč raznim opomenama i ukorima župnika, i dalje psuje.³ Četiri godine kasnije, 1657. novi vabriški župnik Zelencouich izjavljuje da u župi ima psovača koji redovito psuju i izazivaju sablazan. Ponovno spominje Mattija Muscouicha pok. Giure i Mattija Zelencouicha pok. Mattija ("*[...] vi sono bestemiatori consuetudinarij quali danno scandalo, pronunciando con continuamente al cospetton di Dio, per le piage di Dio, per la faccia, et passione di Dio [...]*") (BAP, 10, f. 78v). Nadalje, navodi kako u Vabrigi nema *strigarija* (BAP, 10, f. 79r), isto je ustvrdio i 1663. godine, kada izjavljuje da nema psovača niti *striga* (BAP, 11, f. 263v–264r).

Iste godine, 4. lipnja, suprotno se izjašnjava žbandajski župnik koji tvrdi da u župi ima psovača ("*[...] in questo comune si spergiura per la fede di Cristo, et in altri modi simili [...]*"), no kako nema *striga* (BAP, 11, f. 297r). Dana 5. lipnja 1668. župnik Žbandaja Tome Staver navodi da u župi nema heretika, praznovjernika, *štiriguna* niti psovača (BAP, 6, f. 213v–214r). Tri dana kasnije vabriški župnik Antnio Sicouich iznosi kako u Vabrigi nema *striga* ni *štiriguna*, samo supruga pok. Micule Marinija čara vezano uz trbuhobolju. Župnik jamči da su ljudi poslije njenih "tretmana" zaista izliječeni, no od kad joj je to zabranjeno ona to više ne prakticira ("*[...] unge e frega per mal di stomaco, e guarisce la maggior parte, così che io credo non faccia alcun male. Siccome anch' essa mi attesta, e da che volta le ho proibito no lo fa più [...]*") (BAP, 6, f. 221r i v). Župnik Zorzi Casalaz se izjašnjava 1704. godine da u Žbandaju nema praznovjerja (BAP, 5, f. 93v–94v).

2 "*In ciò potrebbe esser qualche uno, ma non so però se bestemiano per uso overo come ubriachi*" (BAP, 18, f. 123r).

3 "*[...] Nella mia cura non si trova alcun bestemiatore publico, se non Mattio Muscouich q.m Giure, il quale non ostante diverse riprensioni, et ammonitioni fatteli da me, non vuole emendarsi [...]*" (BAP, 9, f. 65v).

Martin Vellovich, vabriški župnik, 10. srpnja 1781. zgražava se zbog činjenice kako je u župama Tara, Frate i Vabriga običaj da se, prilikom susreta dviju procesija, poljube križevi, jedan s drugim. Nadalje, ističe kako tijekom uskršnjeg poslijepodneva nastaju neredi kada se sretnu procesije triju župa Vabriga, Tara i Frate. Prilikom tih susreta po naseljima, postojala je obveza da mještani sudionike procesije ponude pićem, što je mahom poticalo na nered i razmirice među ljudima. To je bilo najizraženije kad im se eventualno odbilo dati piti.⁴ Isto potvrđuje i vabriški sudac Michiel Zelencouich i predlaže da se procesije obavljaju samo unutar pojedine župe (BAP, 17, f. 222r).

Dana 27. listopada 1645., na pitanje ima li na području Žbandaja lihvara ili onih koji sklapaju nezakonite ugovore, žbandajski župnik Lovrecich odgovara biskupu Giudiceu kako Mille Filipin i Rade Radman posuđuju vino i žito na kredit s odgodom plaćanja godinu dana. No, da po isteku roka, od uroda seljaka, uzimaju veću količinu žita od vrijednosti posuđene robe (BAP, 7, f. 171bv–174r). Nadalje, 4. lipnja 1663., župnik Mattio Gambetich navodi kako su pokojni Tome Radman i pok. Luca Radnovich posuđivali novac. Osim toga, župnik izjavljuje da je i njemu ponekad Luca Radnovich posuđivao novac, i to po 3 dukata, na što je trebalo platiti kamatu (BAP, 11, f. 296v).

Još jedan zanimljiv običaj, koji se može iščitati iz knjiga pastoralnih vizitacija, je obred "Prisegnute braće" (*Fratelli giurati*). O tom običaju govore žbandajski suci Zuane Cadun i Michael Starich 18. lipnja 1781. godine. Ističu kako je taj običaj bio nekad ustaljen, no od kako je u Žbandaj za župnika postavljen Gregorio Muscovich taj se obred više nije provodio ("*Vi era uso di fare fratelli giurati, ma fu dimesso*") (BAP, 17, f. 152r). U jednom članku svećenika Giovannija Pesantea pisanom pred kraj 19. stoljeća pronađeni su podaci o obredu koji se obavljao prilikom prisege u Žbandaju i u Vabrigi. Radilo se o ceremoniji koju je provodio svećenik u crkvi, no koju je Crkva osuđivala, a bila je zastupljena u cijeloj biskupiji tijekom 17. i 18. stoljeća. Tijekom mise svećenik bi "braću" zamolio da si daju ruku, stavio bi im oko vrata štolu, dok bi u drugoj ruci držali upaljenu svijeću. Bilo je slučajeva, poput onog u Svetvinčentu, da se štola stavljala na ruku, dok je u drugoj bila upaljena svijeća. Zatim bi svećenik izgovorio "*Ego conjungo vos in Amore fraternitatis*" ili "*Ecce quam bonum er jucundum*." U Kanfanaru bi svećenik štolom omotao glave "braće", zatim bi ih blagoslovio svetom vodom. Obično bi se na kraju obreda "braća" poljubila, te se svećeniku udjeljivalo milodar. Taj je običaj bio zastupljeniji u seoskim sredinama, a svi su ga biskupi redom osuđivali i nastojali ukinuti (Pesante, 1896, 9–15).

4 "*Un disordine sembrami dar da bacial le croci una con l'altra quando s'incontrana le processioni delle altre Parrocchie, come pure la processione del doppio pranso nel giorno di Pasqua che qui si fà, unindosi questa con quelle di Torre, e Fratta dando da bere in ogni delle ville over si capita e nasce sempre qualche contesa, o disputo tra questi popoli, quando non si gli dà da bere*" (BAP, 17, f. 220r).

KONKUBINAT I NEMORAL U BRAČNIM ZAJEDNICAMA

Analizom spomenutih izvora vidljivo je da je u Žbandaju i Vabrigi preljub muža ili žene bio vrlo rijedak, ili gotovo da ga uopće nije bilo. U tim se sredinama strogo pazilo na predbračne odnose. Spominju se izvanbračna djeca i žene koje žive na margini društva zbog činjenice da su začele izvanbračnu djecu. Status "prekršiteljica moralne norme" (Kapetanić, Vekarić, 1998, 352–358) donosio bi im javnu osudu i porugu te su iste bile prisiljene živjeti u manjim lokalitetima, izvan sela. Župnik je obično za njih jamčio da se više ne ponašaju nemoralno. Nadalje, pokoja udana žena znala je održavati intimne veze s drugim oženjenim muškarcem. Preljub se nije kažnjavao, ali bi ostavio biljeg sramote na cijeloj obitelji.

Kad je žbandajski župnik 29. lipnja 1639. upitan da li u njegovoj župi ima žena upitnog morala ("*donne publiche et di mala vista*"), on odgovara da postoje dvije koje imaju izvanbračnu djecu. Jedna od njih je Stana Albanesa koja stanuje s očuhom u Blagarizzi, no kako se ne čuje da se i dalje nemoralno ponaša. Druga je osoba bila Elena Bubicich koja nije imala roditelje i živjela je svukuda naokolo. No, niti ona nije nastavila s bludnim ponašanjem.⁵ Kad je dana 10. lipnja 1639. biskup upitao vabriškog župnika ima li u njegovoj župi parova koji žive zajedno prije vjenčanja on odgovara da postoji samo jedan, a radilo se o Cattarini, kćeri Nicoloa N. i Mattiju Bancouichu (BAP, 18, f. 122r).

Godine 1657. biskup je upitao žbandajskog župnika ima li slučajeva gdje zaručnici žive zajedno prije sklapanja braka, on odgovara da je fenomen zastupljen samo u slučaju otmica djevojaka ("*quando vengono rapite le putte*") (BAP, 10, f. 82v–85v). Dakle, kao i diljem cijele Mletačke Republike i na Žbandajštini je bila zastupljena otmica djevojaka. Kad se govori o otmici djevojaka, podrazumijeva se da je konačni cilj čina bila njihova ženidba. Ona se često događala kad su se obitelji protivile sklapanju braka. Djevojke su ponekad mogle biti i suglasne otmici, no postojali su i suprotni slučajevi (Cesco, 2005, 111–112).

U obrađenom razdoblju u zapisnicima, primjerice u onom iz 1663. godine, navodi se da u Žbandajima nije bilo konkubinata (BAP, 11, f. 276v), a 1697. da nije bilo javnih grješnika (BAP, 4, f. 100r–101r). Vabriški župnik Antonio Sicouich 8. lipnja 1668. navodi kako u župi nije bilo preljubnika (BAP, 6, f. 222r). No, 3. lipnja 1683. župnik vabriške župe Christoforo Benedetti izjavljuje da je Mara Sarдоз iz Labinci jedina osoba koja nije primila pričest u Vabrigi jer je javno zgriješila. Imala je izvanbračno dijete s gospodinom Michielom Filipinom, nije se željela vratiti suprugu

5 "[...] che hanno li due bastardi, l'una ha nome di Stana Albanesa habita in Blagarizza con un suo Padregno, ne si sente che fazi più male et l'altra ha nome di Elena Bubicich senza padre et madre habita per malcana (?) in qua e la, meanco questa si sente che fazi più male [...]" (BAP, 18, f. 142r–143r).

i time je izazvala protiv sebe seosko javno mijeње ("[...] *adultera publica che ha fatto un bastardo col signor Michiel Filipino non volendo andar da suo marito*") (BAP, 2, f. 89r).

Zuane Zelencouich župnik Vabriga, 11. svibnja 1657., odgovara da u župi nema slučajeva gdje mladi žive zajedno prije vjenčanja (BAP, 10, f. 79r). Župnik Christoforo Benedetti 1697. godine izjavljuje da u Vabrigi nema nemoralnih ljudi (BAP, 4, f. 102r).

Župnik Žbandaja Georgio Casalaz također izjavljuje da u župi nema javnih grešnika (BAP, 4, f. 100r–101r). Godine 1733. u vabriškoj župi nije bilo javnih grešnika osim jednog slučaja koji je dan na razmatranje porečkom biskupu i o kojemu župnik Zuane Cragl nije želio detaljnije obrazlagati (BAP, 14, f. 169v).

Iz iznijetog u knjigama zapisnika može se konstatirati da prilježništvo kao javni grijeh nije bio normalna ni zastupljena pojava za područje Žbandaja i Vabriga. Spominju se samo sporadični slučajevi izvanbračne djece, izvanbračnih veza, otmica djevojka i nezakonite zajednice prije braka. Uloga župnika u takvim je slučajevima bila presudna. Kako bi se spriječili takvi primjeri, on je nemoral redovito korio, prijavljivao i javno sramotio.

KRČME I KARTAŠKE IGRE

Iz biskupskog pohoda od 1653. godine doznajemo da u Žbandaju nije bilo krčmi te da se stanovništvo družilo po kućama. U Vabrigi, međutim, nailazimo na drugu situaciju. Spominje se krčma i taverna kao mjesto gdje su se ljudi okrjepljivali i družili. Ponekad se u tim ambijentima mogao zateći i svećenik kojemu je tamo boravljenje bilo zabranjeno. U zapisnicima se nadalje spominje zanimljiva kartaška igra. Naime, žbandajski sudac Mico Radovan ističe da se u mjestu igra *trapola*,⁶ i to da se igra za poneki bokal vina (BAP, 9, f. 57r–59r).

Godine 1714. župnik navodi da je u župi živjelo 70 do 80 obitelji. Nadalje da su se mnogi Žbandajci kretali naoružani i da je bio običaj kad idu na misu da, osim u slučaju kiše, puške ostavljaju izvan crkve, ali kako nije siguran imaju li tada na sebi pištolje (BAP, 19, f. 147v). Žbandajski župnik Zuane Lucacina dana 12. svibnja 1653. izjavljuje kako Crkva živi oskudno zbog velikog broja dužnika (BAP, 9, f. 57v).

6 U prijevodu, klopka ili zamka.

*Sl. 1: Vabriga, crkva Brezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije.
Fig. 1: Vabriga, the church of Holy Virgin Mary Immaculate Conception.*

ULOGA SVEĆENIKA I NJIHOVA SLUŽBA

Građa vizitacija baca malo više svjetla na svakodnevni život seoskih svećenika. Tijekom biskupskog pohoda seoski župani i suci morali su iznijeti svoje mišljenje o moralu svećenstva i o revnosti svećenika u obavljanju svete službe. Ti su sudovi, osim nekoliko iznimaka, mahom bili pozitivni. Svećenici su obično živjeli u rodnim sredinama, među rodbinom, prijateljima i sumještanima koji su ih dobro poznavali. Nadalje, bili su posrednici između "donje" i "gornje" kulture, one pučke i institucije Katoličke Crkve (Bertoša, 2002, 175).

Svećenik je u Vabrigi i Žbandaju tijekom 17. i 18. stoljeća bio dušobrižnik koji je morao biti dolično odjeven, nije smio napuštati župu kako vjernici ne bi ostali bez posljednjeg sakramenta i svojim ponašanjem nije smio izazivati skandale. Svećenicima je bilo zabranjeno zalaziti u krčme, taverne, gostionice, igrati loptom, igrati *moru*, sudjelovati na turnirima, kartati, odlaziti u lov, nositi oružje, plesati u javnosti i piti alkoholna pića. Posebice su se provjeravale ženske osobe koje su se brinule o župnicima u župnim kućama.

Vabriški župan Bare Blasuoich, dana 10. lipnja 1639., iznosi kako župnik živi kao dobar kršćanin i ne izaziva skandale. Poznato mu je samo da prodaje svoje prihode sa svojih dobara i da čara vezano uz zubobolju ("*so che fazzi sopra li denti*"). Nadalje navodi kako župnik ponekad izbiva iz župe ali se noću redovito vraća kući (BAP, 18, f. 123r). Šest godina kasnije, 1645. godine, isti župan navodi kako župnik ne sklapa nikakve ugovore štetne po crkvu, ne izaziva skandale nikakvim druženjima sa ženama, ne igra karte niti *moru* na javnim mjestima, ne jede po krčmama niti se druži s pijancima. Sudac Martin Stoicouich navodi da je župnik uvijek dolično odjeven i da dobro obavlja svetu službu, da ne izaziva skandale, da mu služi neka starica bez izazivanja sablazni, ne jede po krčmama i ne druži se s pijancima. Vidio ga je samo jednom kako igra karte (BAP, 18, f. 123r). Dana 12. svibnja 1649. vabriški je sudac Martin Stoicouich hvalio župnikovu službu i moral. Iznosi da uredno obavlja svetu službu i da ne ide na plesove. Istog je dana ispitan župan Vabriga Pietro Blaseuich koji iznosi kako bi župnik rado podučavao vjeronauk no da prisustvuje vrlo mali broj djece (BAP, 8, f. 57v–58r). Četiri dana kasnije vabriški župan Mattio Stoicouich izražava pozitivno mišljenje o župniku Zuani Poropaticihu, kako ne igra karte i u kući ne drži sumnjive žene (BAP, 9, f. 64r i v). Istoga dana, novo odabrani župan Simon Mausich, izjavljuje kako u župi nitko nije umro bez sakramenta, kako se župnik dolično odijeva, ne izaziva skandale i ne hrani se po tavernama. Jedino mu se može spočitati da ponekad iz razbibrige igra karte ("*Solamente qualche volta gioca a trappola per passar via il tempo, et ciò rarissime volte*") (BAP, 9, f. 64v i 65r). Četiri godine kasnije, 11. svibnja 1657. vabriški župan Pietro Balseuich govori o spomenutom župniku Zuani Poropaticihu i ističe da se ponekad svađa s nekim, ali ništa strašno ("*Qualche volta criga con qualcheduno ma*

*non gran cosa [...]”), da je moralan i ne igra karte. Na pitanje da li župnik zalazi u gostionice ili krčme sa svjetovnjacima, župan odgovara da ga je vidio samo dva puta kako tamo pije s nekim svojim prijateljima. Na pitanje da li je uvijek prisutan u župi, župan odgovara da nekad boravi u Frati a nekad u Vabrigi, ali pretežno je u Vabrigi. Nadalje, kako župnik rijetko izostaje i u tom slučaju župljani odlaze na misu u Tar ili Fratu (BAP, 10, f. 77r i v). Sudac Mattio Bancouich hvali župnikov rad, jedino ga je jednom vidio kako igra karte i kako ponekad objедуje u krčmama, ali se ne napija (BAP, 10, f. 76v–77r). Župnik Poropatic iste godine iznosi kako prilikom posljednjeg pomazanja ne premazuje bubrege ženama (*le reni delle done*) (BAP, 10, f. 79r).*

Dana 26. svibnja 1663., vabriški se župan Mattio Zelencouich izjašnjava o razlogu upražnjenosti mjestu župnika u Vabrigi. Navodi kako je župnik Starich napustio župu i otišao za župnika Žbandaja (*[...] Andò Curato alla Villa di Sbandati, e per andar là ci abbandonò [...]*). Prilikom odlaska, ključ svetohraništa i sakristije predao je upravo županu Zelencouichu. Tom je prigodom sveta ulja ostavio u sakristiji odmah do mjesta gdje se drže kaleži. Napustio je crkvu i nije nikoga zadužio za zbrinjavanje duša Vabrige. Spominje kako nitko nije umro brz sakramenta samo zahvaljujući župniku Frate (BAP, 11, f. 263v–264r). Taj nam podatak govori kako su župnici željeli

Sl. 2: Žbandaj, interijer crkve sv. Ivana i Pavla.

Fig. 2: Žbandaj, church of St. John and Paul, interior.

obnašati dužnost u svojim rodnim sredinama ili bar njima najbliže moguće. S obzirom da je Starić bio iz sela Starići, koji su pripadali žbandajskoj župi, on je napustio Vabrigu, vjerojatno uz biskupovu dozvolu, prihvativši se dužnosti župnika Žbandaja.

Devet dana nakon vizitacije vabriške župe, 4. lipnja 1663. Mattio Gambetich iz Žbandaja navodi kako je Giacomo Starich župnik u Žbandaju već dva mjeseca, a kako je prije njega je privremeno šest mjeseci dolazio župnik Vižinade Vincenzo Narbich. Navodi kako u to vrijeme nitko nije umro bez sakramenta, a niti sada u vrijeme novog župnika Staricha. Na pitanje izbiva li župnik iz župe, odgovara potvrdno, no ističe da ako otiđe ujutro, vrati se uvečer. U župi se nalazi još jedan svećenik, Mattio Radman. Gambetich navodi kako se župnik ne napija (BAP, 11, f. 295v).

U sljedećoj vizitaciji, 8. lipnja 1668. vabriški župan Pietro Blaseuich hvali svetu službu župnika i izjavljuje kako s njim u kući živi samo njegova sestra (BAP, 6, f. 222v). Dana 4. lipnja 1683. Zuane Blaseuich kao sudac Vabriga hvali službu župnika Christofora Benedettija, uz napomenu da ponekad igra za njega zabranjene igre (BAP, 2, f. 90r). Pet godina kasnije, 22. travnja 1688. župan Vabriga, Paulo Stoinich, pozitivno se izjašnjava o župniku Benedettiju isto kao i sudac Giovanni Zelencouich. Navode da u kući s njim žive samo sestra i majka (BAP, 3, f. 129). Dana 23. svibnja 1688. žbandajski župnik izjavljuje da malo djece dolazi na vjeronauk zbog velike udaljenosti njihovih kuća od crkve (BAP, 3, f. 177v).

Dana 3. svibnja 1697. žbandajski sudac Vido Bubicich navodi kako u župi nije umro nitko bez sakramenata, ali da se vjeronauk ne podučava jer su kuće u župi raštrkane i udaljene od crkve te da mladež ne dolazi jer nije zainteresirana. Nadalje, iznosi da je župnik Gergo Casalaz dolična osoba koja marljivo obavlja svoju dužnost (BAP, 4, f. 100r–101r). U pohodu od 10. svibnja 1701. vabriški župan Ive Mausich donosi pozitivan sud o službi župnika Benedettija kao i sudac Marco Jacouich (?) (BAP, 5, f. 59r–60r).

Žbandajski sudac Martin Radman dana 11. lipnja 1704. žali se na činjenicu da župnik živi oko 2 milje udaljeno od Žbandaja i kako vječno prijete opasnost da netko umre bez sakramenta, obzirom da župnik ne bi mogao stići na vrijeme u župu. Osim toga, i loše vrijeme ga često sprječava da stigne na vrijeme na misu. Radman zahtijeva da se župnik Zorzi Casalaz preseli u župni stan koji se nalazio u Žbandaju odmah do župne crkve. Nadalje, navodi kako župniku služi šogorica i da ne izaziva nikakve skandale (BAP, 5, f. 93v–94v). Istoga dana župan Žbandaja Mattio Starich izjavljuje kako odlazi na misu u crkvu sv. Roka u Fuškulin i samo četiri put godišnje ide na misu u Žbandaj. Stoga ne može donijeti nikakav sud u djelovanju župnika (BAP, 5, f. 93v). Nakon deset godina, 6. srpnja 1714., pedesetšestogodišnji vabriški župan Marco Giencouich pok. Matte izjavljuje da je Ghergo Micatich umro bez ispovijesti i pričesti obzirom da ga je bolest nenadano svladala. Župnik Simon Covaz mu je brzo pristupio, no Micatich nije više bio u stanju govoriti. Udijelio mu je posljednje pomazanje i asistirao ga do trenutka smrti s molitvama i preporukama Bogu, kako to

čini sa svim ljudima na samrti.⁷ Na pitanje da li se svećenik igra loptom, karta, igra druge nezakonite igre u javnosti, da li sudjeluje na turnirima, odlazi u lov ili nosi oružje ("*[...] giocano alla balla in publico, alle carte, o altri giuochi illeciti, se giostrano, e vadino alle Caccie, e portino l'arme [...]*"), župan odgovara da ga je samo ponekad vidio kako odlazi na svoje posjede noseći pušku ("*[...] sol qualche volta, che va alli suoi beni porta seco il schioppo [...]*"). Na pitanje drži li u kući sumnjive žene, odgovara kako se o njemu brine nećakinja i jedna mlađa invalidna i naružena žena, (*strupiat*) koja ne izaziva nikakvu sumnju jer je jako unakažena. Sam župnik je međutim izjavio kako u kući drži jednu šepavu i unakaženu ženu od više od 60 godina, koja je pored toga služila i njegovim prethodnicima ("*[...] tengo in casa una donna attempada di 60 e più anni, et zoppa strupia, che ha servito anco li miei Precessori [...]*") (BAP, 19, f. 140r i v). Na pitanje podučava li vjeronauk, odgovara da doziva djecu i zvoni zvono svaku nedjelju, no nitko mu se ne odaziva osim ponekog odraslog (BAP, 19, f. 139r). Iste godine, 17. srpnja 1714. žbandajski sudac Piero Bubich pok. Vida iznosi sve pohvale o djelovanju župnika Giorgia Casalza (BAP, 19, f. 144v).

Dana 31. svibnja 1720. vabriški župan Mattio Blasulich pok. Mattija i Piero Blasulich pok. Mattia hvale službu župnika Sime Covaza (BAP, 12, f. 136r i v). Dana 17. travnja 1727. župan Marco Russich izjavljuje da župnik Giorgio Casalaz živi u Žbandaju, no kako je bolestan, duži niz godina ne dolazi u crkvu ("*a causa delle sue indisposizioni*") i da kapelan Mattio Ostrogovich vrši svetu službu za što ga župnik plaća. Na ispitivanju se pojavio i župnik Casalaz koji je naveo da je prije 39 godina došao služiti ovu župu (BAP, 13, 188–192). Vabriški župan Giacomo Gielencouich, 11. svibnja iste godine, izjavljuje kako župnik Zuane Cral ne želi ispovijedati župljane uvečer što predstavlja župljanima mnogo poteškoća s obzirom da su to ljudi koji naporno rade u polju ("*gente di fatica che lavora la campagna*") (BAP, 13, 203).

Sudac Sime Radman, dana 14. svibnja 1733., izjavljuje da žbandajskom župniku Zorziju Feretichu služi njegova prva sestrična. Nadalje, ima stajalište kako je župnik vrlo moralna osoba koja živi skromno i uvažena je od cjelokupne zajednice (BAP, 14, f. 178r i v). Istoga dana tridesetdvo godišnji župan Marco Radman navodi kako je crkva prepuna klupa obzirom da se mnogo naroda odaziva na misu. Po njemu bi trebalo ukloniti klupe obzirom da su nepravilno postavljene po nahođenju svakoga ("*[...] essendo posti a capriccio di ognuno [...]*"). Nadalje, navodi kako bi se žene trebale udaljiti od oltara gdje se služi misa i poredati se s jedne strane (BAP, 14, f. 178r i v).

U sljedećoj vizitaciji, dana 20. svibnja 1739. župnik tvrdi da se u žbandajskoj župi nalazi još jedan svećenik po imenu Michiel Filippin. Za njega iznosi da redovito odijeva dugi habit i da nosi prsten. Nije mu bilo poznato služi li misu s prstenom na

⁷ "*[...] perchè essendogli venuto all'improvviso un'accidente, corse il signor Pievano ma lo trovò senza loquenza, gli diede l'oglio santo, gl'assistè sino spirò L'Anima con oratione e raccomandazione a Dio, e così fà a tutti li morienti*" (BAP, 19, f. 140r i v).

ruci. (*"Il sacerdote Filipino quando io lo vedo apparirsi sempre si appare in veste lunga usa in dito l'anelo, ma non so se celebri con l'anelo al dito"*). Dalje navodi da se tijekom blagoslivljanja Michiel Filipin služi Rimskim obrednikom (BAP, 15, 243).

Sljedećeg dana 21. svibnja 1739. žbandajsku župu pohodi generalni vikar. Na razgovor je pozvan vlč. Michiel Filipin, dvadesetšestogodišnji svećenik ove župe. Navodi kako je postao svećenikom prije dvije i pol godine i dužnosničku čast je primio od biskupa Mazzolenija, a da se uzdržava od svoje imovine. Nadalje, Michiel navodi kako nema nikakve prihode, ali služi ovaj narod prilikom ispovijesti jer od Božića ima dozvolu od Kurije da to može činiti. Michiel je služio misu u žbandajskoj crkvi svakim danom osim kad je bio spriječen od nevremena. Iz teksta je slijedilo da mu je kuća bila dosta udaljena od crkve. Nadalje, izjavljuje kako služi misu u dugom habitu, ali tijekom zime ima sukneni habit koji mu seže do ispod koljena (*"veste di panno, che mi arriva a meza gamba"*) i u njemu svaki dan služi misu. Tijekom svetkovina odijeva talar (BAP, 15, 245).

Istoga dana vikar, u vizitaciji žbandajske župe, ispituje seoskog župana Marca Radmana. Radman izjavljuje da u ovom mjestu žive svećenici vlč. Michiel Filipin i Gregorio Giechnich. Dalje navodi da Giechnich živi skromno, ali za Filipina ima razloga da bude pozvan na red. Naime, navodi kako mu je podžupan Zuane Murlouich ispričao kako vlč. Filipin već duže vrijeme spolno opći sa svojom služavkom Cattarinom kojoj nije znao prezime. Nadalje iznosi, kako je upravo on, tijekom prošlog Božića, 1738. godine, bio primoran protjerati Cattarinu, u visokom stupnju trudnoće, iz župnikove kuće obzirom da su župljani sumnjali da je otac začetog djeteta bio upravo vlč. Filipin. Otad se Cattarina nije više pojavljivala u Žbandaju. Radman za nju više nije čuo. Obzirom na iznijeto, generalni je vikar pozvao na svjedočenje podžupana Zuanu Murlovicha. Kad mu je postavljeno pitanje da li svećenik Filipin svojim ponašanjem izaziva skandale, Murlouich odgovara kako mu nije poznato (*"Nulla che io sappia"*). Vjerojatno se nije želio osobno zamjeriti vlč. Filipinu, već je naveo Radmana da ga izda. Murlouich dalje iznosi da svećenik Filippin dolazi na služenje mise naoružan puškom i da uvijek nosi prsten, a ponekad i dva (BAP, 15, 337–338).

Dana, 18. lipnja 1781. pedesetogodišnji vlč. Gregorio Muscovich pok. Marca navodi kako je u Žbandaju bio običaj da svaka obitelj dodijeli vjedro vina župniku. Taj je običaj postojao od razdoblja kad je župnik bio vlč. Ferretich, a zamro je u vrijeme Muscovichevog prethodnika Filippina koji, iz vlastite komocije, vino nije više potraživao jer su mu udjeljivali ono loše kvalitete. Muscovich navodi kako mu za blagoslov roditelja dodjeljuju kolač pod nazivom *Buzzolà* (BAP, 17, f. 150r i v). Nadalje, prilikom krštenja postojao je običaj da se župniku dodijeli jedno janje, no kako ga on nije zahtijevao.

Tabela 2: Župnici, svećenici, župani i suci u Žbandaju.

Table 2: Ministers, priests, mayors and judges in Žbandaj.

GODINA	ŽUPNIK I SVEĆENICI	ŽUPAN	SUCI
1645.	ZUANE LOVRECICH	MILLE FILIPIN	
1649.		MILLE FILIPIN	
1653.	ZUANE LUCACINA		
1657.	ZUANE LUCACINA	MILLE FILIPIN	MATTIO BUBICICH
1663.	župnik (Ž.) GIACOMO STARICH MATTIO RADMAN ⁸	MATTIO GAMBETICH	
1676.	MATTIO RADMAN		
1683.	MATTIO RADMAN		
1688.	ZORZI CASALAZ		
1696.			GASPARO COSSUTTA
1697.	GREGORIO CASALAZ		VIDO BUBICICH I MATTE RADMAN
1699.	GREGORIO CASALAZ		GERZAN BODETICH
1704.		MATTIO STARICH	MARTIN RADMAN
1714. ⁹	GIORGIO CASALAZ		PIERO BUBICH ¹⁰ I MARCO RADMAN ¹¹
1720.	Ž. ZORZI CASALAZ Kapelan (K.) MARTIN DRUSETICH ¹²	ZUANE ZENANDRAGO ¹³	MARCO RADMAN
1727.	GIORGIO CASALAZ K. MATTIO OSTROGOVICH	MARCO RUSICH	
1733.	Ž. ZORZI FERETICH ¹⁴ MICHIEL FILIPIN	MARCO RADMAN ¹⁵ I ZUANE MORLOUICH ¹⁶	SIME RADMAN ¹⁷ I MICO GIECHNICH ¹⁸
1739.	ZORZI FERETICH	MARCO RADMAN ZUANE MORLOUICH, POZUPPO	MICO FERENAZ ¹⁹ I SIME RADMAN ²⁰
1781.	Ž. GREGORIO MUSCOVICH ²¹ MICHIEL RADOLOUICH ²² I GREGORIO BUBICICH ²³	GASPAR DECOUICH ²⁴	ZUANE CADUN ²⁵ I MICHAEL STARICH ²⁶

8 Od Porečkog kaptola postavljen za župnika 1672. godine (BAP, 1, f. 102v).

9 Iste je godine Sime Bodetich pok. Giadre bio zvonar i sakristan žbandajske crkve (BAP, 19, f. 145r).

10 Od oca Vida (BAP, 19, f. 144v).

11 Od oca Rada (BAP, 19, f. 145v).

12 Iz Pičanske biskupije (BAP, 12, f. 110r).

13 Od oca Luce (BAP, 12, f. 109r i v).

14 Porijeklom iz Vrbnika na Krku. Rođen oko 1695. godine, od oca Zorzija. Župnik u Žbandaju od 1729. godine (BAP, 14, f. 178r i v).

15 Od oca Marca, rođen oko 1701. godine (BAP, 14, f. 178r i v).

16 Podžupan (BAP, 15, f. 337–338).

17 Od oca Martina, rođen oko 1693. godine (BAP, 14, f. 178r i v).

18 Od oca Gerga, rođen oko 1673. godine (BAP, 14, f. 179r).

19 Od oca Zorzija, rođen oko 1699. godine (BAP, 15, 339).

20 Od oca Martina, rođen oko 1689. godine (BAP, 15, 339).

21 Rodom iz Tara. Od oca Marca, rođen je oko 1731. Od 15. prosinca 1776. župnik u Žbandaju (BAP, 17, f. 150r i v).

Tabela 3: Župnici, svećenici, župani i suci u Vabrigi.

Table 3: Ministers, priests, mayors and judges in Vabriga.

GODINA	ŽUPNIK I SVEĆENICI	ŽUPAN	SUCI
1639.		BARE BLASOUICH	
1645.	GREGORIO BLASEUICH	BARE BLASOUICH	MARTIN STOICOUICH
1649.		PIERO BLASEUICH	MARTIN STOICOUICH
1653.	ZUANE POROPATICH	MATTIO STOICOUICH I SIMON MAUSICH	
1657.	ZUANE POROPATICH	PIERO BLASEUICH	MATTIO BANCOUICH
1663.		MATTIO ZELENCOUICH	
1668.	ANTONIO SICUOICH	PIERO BLASEUICH	ZORZI BLASEUICH
1679.	ZORZI PENICH ²⁷		
1682.	CHRISTOFORO BENEDETTI		
1683.	CHRISTOFORO BENEDETTI	PAOLO STONICH	ZUANE BLASEUICH
1688.	CHRISTOFORO BENEDETTI	PAOLO STONICH	GIOVANNI ZELENCOUICH
1697.	CHRISTOFORO BENEDETTI	ZUANE COSTOUICH	
1701.	CHRISTOFORO BENEDETTI	IVE MAUSICH	MARCO JACOUICH (?)
1710.	GIOVANNI JURGENICH ²⁸		
1713.	SIMON COVAZ		
1714	SIMON COVAZ ²⁹	MARCO GIELENCOUICH ³⁰	STEFFANO PERCICH ³¹
1720.	SIME COVAZ ³²	SIME BLASEUICH ³³	PIETRO BLASUICH ³⁴
1727.	ZUANE CRAL ³⁵	GIACOMO GIELENCOUICH	MATTIO MAUSICH ³⁶
1733.	ZUANE CRAL	GHERGO SELENCOUICH ³⁷	PIETRO BLASEUICH ³⁸ I SIME BLASEUICH ³⁹

22 Bio je župnik Funtane, Mugebe i Rovinjskog sela (BAP, 16, f. 195v).

23 Bio je kapelan Michiela Filipina dvadeset godina (BAP, 16, f. 195v).

24 Od oca Giovannija (BAP, 17, f. 152v).

25 Od oca Simonea (BAP, 17, f. 152r).

26 Od oca Tome (BAP, 17, f. 153v).

27 Iz upisa u matičnu knjigu krštenih doznajemo da je u Vabrigi bio župnik do 1682. (ŽAT, 1, f. 1–2).

28 Jurgenich ostaje u župi do 1713. (ŽAT, 1, f. 6–8).

29 Porijeklom iz Kaštelira, rođen oko 1685.

30 Te je godine imao 56 godina. Pretpostavljamo da je rođen 1658. (BAP, 19, f. 139r).

31 Osim obnašanja sudačke dužnosti bio je zvonar i sakristan vabriške crkve a imao je 37 godina. Pretpostavljamo da je rođen 1677. godine (BAP, 19, f. 140r i v).

32 U župi ostaje do listopada 1726. (ŽAT, 1, f. 34).

33 Od oca Mattija (BAP, 12, f. 136r).

34 Od oca Mattija (BAP, 12, f. 136v).

35 Od oca Zuane rođen u Frati oko 1693. godine. Župnik Vabrige od 1726. (BAP, 14, f. 169r i v; BAP, 14, f. 188r).

36 Od oca Zuane (BAP, 13, 203).

37 Od oca Zuane rođen 1657. godine (BAP, 14, f. 170v).

38 Od oca Mattija, rođen oko 1673. godine (BAP, 14, f. 169r i v).

GODINA	ŽUPNIK I SVEĆENICI	ŽUPAN	SUCI
1739.	GIOVANNI CRAGL ⁴⁰	ZUANE SELENCOUICH ⁴¹	PAOLO STONICH ⁴²
1743.	STEFANO BARTOLICH ⁴³	ZORZI ⁴⁴ SIMONOUICH	ZUANE SELENCOUICH ⁴⁵
1751.	MARTIN ROGOVICH		
1757.	GIUSEPPE VIDALLI		
1763.	GIOVANNI VIDALI		
1765.	MARTIN VELLOVICH		
1781.	MARTIN VELLOVICH ⁴⁶	GREGORIO BLASEUICH ⁴⁷	MARCO BRAVAR ⁴⁸ I MICHIEL SELENCOUICH ⁴⁹
1784.	PIETRO ZUBRANICH		
1786.	MATTIO CORAZZA		
1788.	MICAELE RODELLA		
1800.	MARTIN VELLOVICH ⁵⁰		
1800.	GREGORIO BUIAZICH		
1805.	FRANCESCO RAVASINO		

Osim redovnih procesija u Žbandaju postojala je samo ona prema crkvi u Fuškulinu i to na Uzašašće (*Assensione*). Tom se prigodom okupljalo mnoštvo naroda i mnogi su se napijali (BAP, 17, f. 151v).

Dana 10. srpnja 1781. četrdesetogodišnji vabriški sudac Marco Bravar pok. Gregoria navodi da su župljani nezadovoljni jer župnik Martin Vellovich ne dozvoljava da se stavlja tamjan u kadionicu kad su relikvije izložene, što izaziva negodovanje kod naroda (BAP, 17, f. 221v). Istoga dana drugi četrdesetogodišnji sudac Michiel Zelenovich pok. Zuane navodi kako je nekad Vellovich liječio ljude ("*...*) *una volta era solito a dare medicamenti [...]*", ali nakon što je bio ukoren to više ne čini (BAP, 17, f. 222r). O spomenutom župniku Velloviću u venecijanskome arhivu postoji spis od više od 700 listova u kojemu je tijekom istražnog postupka Vijeća desetorice, koji se protiv njega vodio upravo zbog istjerivanja *štriguna*. Ta se istraga vodila desetljeće kasnije kad je Vellović bio župnik Tara, a prožeta je svjedočenjima župljana koji živopisno dočaravaju pučku pobožnost i praznovjernost spomenutih lokalnih zajednica (Bertoša, 1993, 45–53).

39 Od oca Mattija, rođen oko 1683. godine (BAP, 14, f. 170r).

40 Njegov posljednji opis u matičnu knjigu je iz 1742. godine (ŽAT, 1, nema folijacije).

41 Od oca Gerga, rođen 1705. godine (BAP, 15, 369).

42 Od oca Paola, rođen 1695. godine (BAP, 15, 370).

43 Rođen oko 1713. godine (BAP, 16, f. 195v). U Vabrigi ostaje do 1751. godine (ŽAT, 1, nema folijacije).

44 Od oca Zorzija, rođen oko 1699. godine (BAP, 16, f. 193v).

45 Od oca Michiela, rođen oko 1717. godine (BAP, 16, f. 194v).

46 Rodom iz Tara, od oca Antonija, rođen 1736. godine. Od 1764. do 1783. godine bio je župnik Vabriga (BAP, 17, f. 218v–219r).

47 Od oca Simona, rođen oko 1741. godine (BAP, 17, f. 220v).

48 Od oca Gregorija, rođen oko 1741. godine (BAP, 17, f. 221v).

49 Od oca Zuane, rođen oko 1741. godine (BAP, 17, f. 222r).

50 *Pievano di Torre e Giacono d'Abriga* (ŽAT, 1, nema folijacije).

Osim duhovnim aspektom, župnik se brinuo i o svakodnevnom praktičnim značajkama lokalne zajednice. Uloga župnika vidljiva je i iz njihove obveze zabranjivanja roditeljima da djecu do navršene godine dana primaju u roditeljsku postelju zbog opasnosti od smrti gušenjem (BAP, 7, f. 171bv–174r). To su činili vabriški župnici Zuane Poropatich 1657. (BAP, 10, f. 79r), Antonio Sicouich 1668. (BAP, 14, f. 169v) i Sime Covaz 1720. godine (BAP, 12, f. 137v).

Obveza krštenja djece bila je od tri do osam dana od samoga rođenja. Primjerice vabriški župnik Zuane Poropatich 1657. navodi kako on krsti dijete tri, najviše četiri dana od rođenja (BAP, 10, f. 79r). Župnik iste župe Sime Covaz navodi 1720. godine kako on krsti djecu do osam dana po rođenju, no kako postoje roditelji koji ne krste djecu ni nakon 8 dana (BAP, 12, f. 137v).

CRKVE I POGREBNI OBIČAJI

Vabriška je župa imala, osim glavne crkve Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije, i jednu filijalnu, onu sv. Marine, koja je postojala do početka 20. stoljeća, a spominje se u knjigama zapisnika pastoralnih vizitacija, u dijelu *visitatio rerum*.

Briga župljana prema crkvi iščitava se iz raznih oporučnih legata poput onog Marca Mausicha od 6. veljače 1669. godine, kada namjenjuje 60 dukata po 6 lira za pozlatu oltara Blažene Djevice Marije od Anđela u Vabrigi. Za izvršenje legata trebala se prodati njegova imovina, poblize dio kuće s okućnicom u Vabrigi (HDAP, 5, f. 94v). Žbandajski župnik Gregorio Muscovich pok. Marca, 18. lipnja 1781., navodi kako u župa nema filijalnih crkvi. Postojala je samo župna crkva sv. Ivana i Pavla⁵¹ te privatni oratorij u kući Filipin u Filipinima (*"Non ho alcuna chiesa filiale. Nella casa Filippin vi è l'oratorio privato per uso della famiglia"*) (BAP, 17, f. 151v).

Iz izjave Martina Radmana iz 1704. godine doznajemo o zanimljivim karakteristikama žbandajskih pogrebnih običaja. Naime, veli Radman, nekad je bio običaj da župnici odlaze u kuće po pokojnike i prate ih do crkve, no već dugi niz godina taj se dobar običaj ne provodi (*"[...] era costume vecchio che li curati andavano a' levar li Cadaveri alle loro case, e li accompagnavano alla Chiesa, ma sono diversi anni che viene o messo tal buon ordine [...]"*) (BAP, 5, f. 93v–94v).

Vežano uz pokapanje pokojnika u Žbandaju, dana 17. srpnja 1714., biskup Vaira nalaže da se prilikom pogreba obrati pažnja da se svi otvori na grobnicama dobro zatvore malterom kako ne bi izlazili neugodni mirisi i to što prije, pod prijetnjom kazne (*"[...] che sia usata tutta la diligenza d'otturar le fisure con malta de monumenti per quando sepeliscioni i morti per evitar i cattivi fettori e ciò in più presto in pena [...]"*). Biskup nadalje naređuje da se, kako bi se oltar odvojio od grobnica,

51 Žbandajska je crkva 1779. godine imala sljedeće relikvije: *"Il legno della Santissima Croce, Santo Valentino, Santi Giovanni e Paoli, Sante Lucia, ed Appolonia"* (BAP, 17, f. 298r).

postavi ograda od balustra ili drva i da se odmah do ograde postavi klupa za župana i suce. (BAP, 19, f. 92v).

Tijekom biskupske vizitacije 18. lipnja 1781., žbandajski župnik Gregorio Muscouich žali se kako je kod župljana zastupljen loš običaj provođenjem kojeg se ugrožavaju njegova prava. Naime, župljani odnose umrlu djecu, bez župnikove pratnje, uz granično područje sa župom Nove Vasi gdje ih dočekuje župnik spomenute župe i prati ih u njegovu crkvu, te im pruža pogrebni obred. Muscouich navodi da zamjećuje te predrasude i da se, od kad je postao župnik, dogodilo pet takvih slučajeva. Žali se biskupu kako bi želio da se to više ne događa.⁵²

VOLOVI I NAMETI

Da je stanovništvo na području žbandajske župe bilo brojnije u odnosu na vabriško pokazuju i podaci o broju volova. Rašporski su kapetani popisivali volove vezano uz primjenu katarade, vrste nameta kojom su seljaci bili primorani vlastitim volovima prevoziti debla stabala iz motovunske šume do obližnjih ukrcavališta (*carigadora*) (BAP, 20, f. 233r). Tako 1674. rašporski kapetan Gaicomo Contarini nalaže popisivanje volova zbog potrebe prevoženja 50 stabala brestova i 20 stabala jasena iz doline Mirne kod Motovuna. Prema tom popisu sačinjen je tablični prikaz iz kojeg je vidljivo da je na Poreštini žbandajska župa bila ona s najvećim brojem volova. Po brojnosti su slijedile Nova Vas i Mugeba (BAP, 20, f. 232v–233v).

Tabela 4: Broj volova u Žbandaju i Vabrigi.

Table 4: Number of oxen in Žbandaj and Vabriga.

GODINA	ŽBANDAJ	VABRIGA
1658.	110	47
1662.	116	43
1674.	186	32
1684.	145	32
1685.	111	29

52 "[...] metter in vista un disordine che di frequente succede con pregiudizio del mio diritto, ed è che alcuni di miei Parrochiani portano li cadaveri de Bambini senza il mio accompagnamento al confine della Parrocchia di Villanova, dove quel Parroco li attende, e li accompagna alla sua chiesa, e gli dà la tumulazione, e di questi pregiudizij dacche son Parroco ne son nati cinque, e di questo ne desidererei difendere il rimedio [...]" (BAP, 17, f. 151v–152r).

Žitelji Žbandaja plaćali su veliki porez za održavanje mletačkih galija. Tako je 1684. godine porečki plemić Gasparo Albertini ubirao porez, dok je bilježnik Nicolò Chiessari bilježio da je u Žbandaju ubran najviši porez, u odnosu na sva mjesta Poreštine, u iznosu od 250,23 ½ dukata. Za Žbandajem je, po visini ubranog nameta, slijedila Nova Vas sa 151,8, dok se u Varigi ubirao namet od 69 dukata (BAP, 20, 232v).

ZAKLJUČAK

Ovaj rad predstavlja traganje za nekad zastupljenim životnim značajkama na području Žbandajštine i Vabriga u 17. i 18. stoljeću, a ugrađeni su u temelje lokalne pučke kulture. Prikazuje se svakodnevica skupine ljudi u određenoj zajednici koja je nastojala djelovati po točno propisanim statutarnim i crkvenim odredbama. Svaka se na svoj način razlikovala po mnogim značajkama, no u suštini riječ je o sličnim sredinama s istim tegobama i nastojanjima.

Nastojalo se pratiti tijek naseljavanja na Žbandajštini i u Vabrigi od druge polovice 16. stoljeća te ustaljena ponašanja doseljenika u sljedeća dva stoljeća. Uvid u svakodnevicu omogućile su nam zanimljive izjave svjetovne i duhovne moći, tj. župana, podžupana, sudaca te raznih svećenika. Iz tih se svjedočanstava mogu iščitati demografska previranja dviju lokalnih zajednica tijekom 17. i 18. stoljeća, koje govore o nastanjenijoj i rasprostranjenijoj žbandajskoj župi, u odnosu na vabrišku, manju i homogeniju. Demografski pokazatelji ne govore samo o trendovima porasta i padova samo u spomenuta dva lokaliteta, već bilježe jenjavanje gospodarske krize Istre u drugoj polovici 17. stoljeća, uopće. Taj je fenomen bio potaknut krajem uskočkih ratova i epidemija kuge koje su, uz malariju, desetkovale Istru čitav niz stoljeća.

Spomenuta nam vrela daju živa svjedočanstva o praznovjerju stanovništva u spomenutom razdoblju, kao i o iscjeliteljima koji su mahom bili iz redova župljana i svećenstva. Svojim su liječenjima "makar prividno" olakšavali patnje pri zubobolji ili truhobolji. U obje župe bilo je psovača čije su kletve bile uvijek usmjerene na ime Gospodnje. Prisutnost vještica nije zabilježena, osim u slučaju istjerivača, tarskog župnika, Martina Velovića. Procesije su predstavljale priliku za javno okupljanje i pražnjenje energije neredima prouzrokovanim utjecajem alkohola. Alkohol se mogao konzumirati u tavernama i krčmama koje se spominju samo na području Vabriga, dok su se u Žbandaju mještani družili po kućama. Za razbibrigu uz pokoji bokal vina žitelji su igrali karte. Često se u obje župe spominje igra "trapola" – klopka. Nadalje se spominje da se mladost igrala loptom.

Lihvari su ubirali kamatu u novcu i u naturi u obje župe, što su župnici redovito prijavljivali biskupu tijekom pohoda. Jednako su prijavljivali predbračne odnose, otmicu djevojaka, bračne preljube, izvanbračnu djecu. Svjetovnjaci poput župana ili podžupana su pak prijavljivali svećenički konkubinat koji je bio sporadičan, ali ipak

zastupljen u Žbandaju polovicom 18. stoljeća. Župnici su predstavljali svojevrsne medijatore između više, "učene" kulture i niže, "pučke". Često su iznicali upravo iz sredina u kojima su obavljali svetu službu, bili su pod posebnom paskom župljana koji su svakodnevno motrili je li njihov način života u skladu s uvjerenjima Katoličke Crkve.

Izvori progovaraju i o hrani koja se župniku dodjeljivala pri blagoslovu roditelja ili krštenju novorođenčadi, zatim o zabrani unošenja novorođenčadi do godine dana u roditeljsku postelju zbog prijeteće smrti te o mnogim drugim aspektima svakodnevnog života župljana.

Svi ti dojmovi i sve te predodžbe dragocjeni su za izučavanje društvenih značajki određenih područja. Izvor olakšava ulazak u ljudsku intimu omogućivši nam shvaćanje mentaliteta Vabrižana i Žbandajaca *seicenta i settecenta*.

PRILOZI

Tabela 5: Kontrade na području Žbandaja.

Table 5: Contrades (wards) in the area of Žbandaj.

Godina	Naziv
1675.	<i>Blagarizza</i> ^a
1694.	<i>Starići</i> ^b
1694.	<i>Muntižana</i> ^c
1694.	<i>Delići</i> ^d
1694.	<i>Catossi</i> ^e
1694.	<i>Radovani</i> ^f
1694.	<i>Valle podno Jasenovice</i> ^g
1696.	<i>Kosinožići, presso la Finida</i> ^h
1697.	<i>Gambetich</i> ⁱ
1697.	<i>Dračevac</i> ^j
1700.	<i>Malovar</i> ^k
1700.	<i>Monpellegrin</i> ^l
1700.	<i>Valle kod Žikovića</i> ^m
1700.	<i>Kosinožići</i> ⁿ
1700.	<i>Veleniki</i> ^o

^a HDAP, 7, f. 13v.

^b HDAP, 6, f. 325r i v.

^c HDAP, 6, f. 349r i v.

^d HDAP, 6, f. 339r i v.

^e HDAP, 6, f. 345r i v.

^f HDAP, 6, f. 350r i v;

HDAP, 6, f. 369r.

^g HDAP, 6, f. 347r–348v.

^h HDAP, 10, f. 45r i v.

ⁱ HDAP, 6, f. 516r i v.

^j HDAP, 6, f. 518r i

v; HDAP, 6, f. 561r.

^k HDAP, 1, f. 6v–8r.

^l HDAP, 1, f. 6v–8r.

^m HDAP, 1, f. 10v–11r.

ⁿ HDAP, 1, f. 12v–13r.

^o HDAP, 6, f. 345r i v.

Tabela 6: Kontrade u Fuškulinu.

Table 6: Contrades in Fuškulin.

Godina	Naziv
1677.	<i>sotto Starich</i> ^a
1679.	<i>sotto il Laco</i> ^b
1679.	<i>Fusina</i> ^c
1681.	<i>Litari</i> ^d
1690.	<i>Scaniza</i> ^e
1690.	<i>Brdo s. Servolo</i> ^f
1708.	<i>Ledan</i> ^g

^a HDAP, 4, f. 10v–11r.

^d HDAP, 11, f. 6r i v.

^g HDAP, 15, f. 494r.

^b HDAP, 4, f. 81r i v.

^e HDAP, 6, f. 181r–182v.

^c HDAP, 4, f. 80r i v.

^f HDAP, 6, f. 181r–182v.

Tabela 7: Kontrade u Mugebi.

Table 7: Contrades in Mugeba.

Godina	Naziv
1696.	<i>Monte Plissiuca</i> ^a
1698.	<i>per andar a Foscolin</i> ^b
1698.	<i>Veruza</i> ^c
1699.	<i>Sotto Monte Leveruzo</i> ^d
1700.	<i>Cossambra</i> ^e
1700.	<i>Leverizza</i> ^f
1700.	<i>Fusine</i> ^g
1702.	<i>contrada detta Seraglia</i> ^h
1717.	<i>Serafin</i> ⁱ
1717.	<i>Pomeda</i> ^j
1719.	<i>Canal di sopra</i> ^k
1719.	<i>Canal</i> ^l

^a HDAP, 6, f. 470r i v;

^c HDAP, 1, f. 13r–14r.

ⁱ HDAP, 6, f. 728r i v.

HDAP, 6, f. 499r.

^f HDAP, 11, f. 6r i v.

^j HDAP, 12, f. 52r i v.

^b HDAP, 9, f. 567r.

^g HDAP, 1, f. 18v.

^k HDAP, 13, f. 78r i v.

^c HDAP, 9, f. 581r i v.

^h HDAP, 9, f. 376r i v;

^l HDAP, 2, f. 15r i v.

^d HDAP, 9, f. 537r i v.

HDAP, 9, f. 403.

Tabela 8: Kontrade u Vabrigi.

Table 8: Contrades in Vabriga.

Godina	Naziv
1681.	<i>Ograda, Hograda</i> ^a
1683.	<i>Laco Novo</i> ^b
1684.	<i>Contrada del Dente, Val di Dente</i> ^c
1691.	<i>Poduorniza, Podarizza, Podgorniza</i> ^d
1704.	<i>Chenz (?)</i> ^e

^a HDAP, 4, f. 129r–130r.   ^c HDAP, 14, f. 145r i v.   ^e HDAP, 6, f. 622r i v.

^b HDAP, 8, f. 721r.   ^d HDAP, 8, f. 366r.

PRIESTS, MAYORS, AND JUDGES IN MINUTES TAKEN DURING
PASTORAL VISITATIONS IN THE 17TH AND 18TH CENTURIES: THE CASES
OF ŽBANDAJ AND VABRIGA

Elena ULJANČIĆ-VEKIĆ

Native Museum of Poreština, HR-52440 Poreč, Dekumanska 9

e-mail: elena.uljancic-vekic@muzejporec.hr

SUMMARY

*The quotidian circumstances of two small local communities in the territory of Poreč – Žbandaj and Vabriga – can clearly be reconstructed through the analysis of the minutes taken during pastoral visitations made by the Bishops of Poreč in the 17th and 18th centuries. The minutes are kept at the Diocesan Archives in Poreč, in particular as part of the section *visitatio hominum*. These sources permanently recorded the colourful testimonies given by the village mayors, vice-mayors, judges, and priests. Their statements clearly reveal the role of the priests within the community, the attitude of the parishioners toward religion, superstition (*štrigun* and *štrigarija* or sorcerers and sorceries) and witchcraft, concubinage and immorality in marital communities, inns and card games, and funeral customs.*

Statements made by the village priests, who represented the intermediaries between the 'learned' and 'folk' cultures and who often took over the role of moderators between high church dignitaries and the believing population, are

particularly interesting. Given that the priests often originated from the same or near-by parishes where they performed their holy services, they were well known by their fellow townsmen who closely observed whether they lived in compliance with church principles and fulfilled their ecclesiastical obligations. Their statements most clearly depict the moral and spiritual worlds of these communities.

Furthermore, the mayors, vice-mayors, and judges, all selected from the most respected and influential families in these communities were called to voice their opinions on the morality of the priests. These interviews followed a prescribed questionnaire and represent significant anthropological material that invites a comprehensive analysis.

Key words: demographic sources, cultural history, everyday life, Žbandaj, Vabriga, 17th and 18th century

IZVORI I LITERATURA

- BAP, 1** – Biskupijski arhiv Poreč (BAP), Knjiga druga (sic!) generalne vizitacije biskupa Adelasija, 1676.–1677.
- BAP, 2** – BAP, Knjiga treće generalne vizitacije biskupa Adelasija, 1683.–1684.
- BAP, 3** – BAP, Knjiga četvrte vizitacije biskupa Adelasija, 1688.–1689.
- BAP, 4** – BAP, Knjiga pete i šeste generalne vizitacije biskupa Adelasija, 1692. i 1697.
- BAP, 5** – BAP, Knjiga sedme vizitacije biskupa Adelasija, 1701. i 1704.
- BAP, 6** – BAP, Knjiga generalne vizitacije biskupa Caldane, 1667.–1668.
- BAP, 7** – BAP, Knjiga prve generalne vizitacije biskupa Del Giudicea, 1645.
- BAP, 8** – BAP, Knjiga druge pastoralne vizitacije biskupa Del Giudicea, 1649.
- BAP, 9** – BAP, Knjiga treće generalne vizitacije biskupa Del Giudicea, 1653.
- BAP, 10** – BAP, Knjiga četvrte generalne vizitacije biskupa Del Giudicea, 1656.–1657.
- BAP, 11** – BAP, Knjiga šeste vizitacije biskupa Del Giudicea, 1663.
- BAP, 12** – BAP, Knjiga prve generalne vizitacije biskupa Pietra Grassija, Dekreti i građanski procesi, 1719.–1720.
- BAP, 13** – BAP, Knjiga druge vizitacije biskupa Pietra Grassija, 1726.–1727.
- BAP, 14** – BAP, Knjiga prve vizitacije biskupa Vincenza Marije Mazzolenija, 1732.–1733.
- BAP, 15** – BAP, Knjiga druge vizitacije biskupa Vincenza Marije Mazzolenija, 1736.–1739.
- BAP, 16** – BAP, Knjiga prve generalne vizitacije biskupa Gaspara Negrija, 1743.–1748.

- BAP, 17** – BAP, Knjiga generalne vizitacije biskupa Francesca Polesinija, 1779.–1781.
- BAP, 18** – BAP, Knjiga druge generalne vizitacije biskupa Ruggera Tritonija, 1639.
- BAP, 19** – BAP, Knjiga prve generalne vizitacije biskupa Antonija Vaire, 1714.
- BAP, 20** – BAP, Svežanj 18.16. Notizie storiche sul Parenzo, ecc. Excerpta varia.
- HDAP, 1** – Hrvatski državni arhiv u Pazinu (HDAP), fond (fn.) 8, Libro 2.do di me Cristoforo Albertini Publico Nodaro, knjiga 12.3.
- HDAP, 2** – HDAP, fn. 8, Battaia Pietro not. Pub. Parenzo. Instrumenti dell'anno 1719, knj. 21.22.
- HDAP, 3** – HDAP, fn. 8, Instrumenti inventarii 1704.–1716. Domino Giacomo Paglieti Publico Nodaro, knj. 24.1.
- HDAP, 4** – HDAP, fn. 8, Antonio Pavano, knjiga isprava (1677.–1683.), knj. 10.7.
- HDAP, 5** – HDAP, fn. 8, Porečki bilježnici, Marc Antonio Corsino. Protocollo d'instrumenti (1665.–1674.), knj. 11.2.
- HDAP, 6** – HDAP, fn. 8, Protocollo primo d'instrumenti et altri atti sig. kav. Alvise Corsino dal anno 1678 sino l'ano 1718, knj. 17.1.
- HDAP, 7** – HDAP, fn. 8, Protocollo di instrumenti Marc Antonio Corsino 1675.–1688., knj. 11.5.
- HDAP, 8** – HDAP, fn. 8, Protocollo notariale primo Sig. Silvio Corsino d'instrumenti et atti del anno 1680 sino l'anno 1697, knj. 18.1.
- HDAP, 9** – HDAP, fn. 8, Protocollo secondo Sig. Silvio Corsino d'instrumenti ed altri atti dal anno 1698 sino l'anno 1716, knj. 18.4.
- HDAP, 10** – HDAP, fn. 8, Protocollo Michele Papadopoli (Prot. Papadopoli) 1697, knj. 20.4.
- HDAP, 11** – HDAP, fn. 8, Prot. Papadopoli 1700, knj. 20.7.
- HDAP, 12** – HDAP, fn. 8, Prot. Papadopoli 1717, knj. 20.21.
- HDAP, 13** – HDAP, fn. 8, Prot. Papadopoli 1719, knj. 20.23.
- HDAP, 14** – HDAP, fn. 8, Protocollo di me Iseppo Pavano Nodaro Publico, libro primo 1679.–1698, knj. 16.1.
- HDAP, 15** – HDAP, fn. 8, Protocollo notariale Sig. Iseppo Pavano in cause testamentarie del anno 1681 fino al anno 1712. et instromenti et altri atti dal anno 1698 sino al anno 1714, knj. 16.2.
- ŽAT, 1** – Župni arhiv Tar, Matična knjiga krštenih (1679.–1807.), Župa Vabriga.
- Bartolić, M., Grah, I. (1999):** Crkva u Istri: osobe, mjesta i drugi podaci Porečke i Pulske biskupije. Pazin, Istarsko književno društvo "Juraj Dobrila".
- Bertoša, M. (1991):** Biskupske vizitacije kao izvor za društvenu povijest Poreštine u XVII. stoljeću. Vjesnik istarskog arhiva, 1. Pazin, 75–84.
- Bertoša, M. (1993):** Istra između zbilje i fikcije. Zagreb, Matica hrvatska.

- Cesco, V. (2005):** Il ratto nelle diocesi di Cittanova e Parenzo: giudici ed interpreti tra norme tridentine e pratiche comunitarie. U: Matijašić, R. (ur.): Statuimus et ordinamus quod: sustavi moći i mali ljudi na jadranskom prostoru. Zbornik radova I. Istarskog povijesnog biennala. Poreč, Pučko otvoreno učilište – Zavičajni muzej, 111–128.
- Jelinčić, J., Uljančić-Vekić, E. (2001–2003):** Popis lokaliteta pastoralnih vizitacija porečkih biskupa u 17. i 18. stoljeću. Vjesnik istarskog arhiva, 8–10. Pazin, 107–173.
- Kapetanić, N., Vekarić, N. (1998):** Stanovništvo Konavala. Vol. I. Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
- Mazzone, U., Turchini, A. (1991):** Le visite pastorali. Analisi di una fonte. Bologna, Il Mulino.
- Pesante, G. (1896):** I fratelli giurati nella diocesi di Parenzo nella prima metà del secolo XVIII. Poreč.